

FERDINAND STIEBITZ

VĚDECKY VÝZKUMNÁ ČINNOST FILOSOFICKÉ FAKULTY V LETECH 1945—1955

Desetileté výročí osvobození naší vlasti Sovětskou armádou je také deseti-letým výročí naší práce na naší universitě, jejíž opětné otevření bylo právě oním osvoboditelským činem umožněno. A je to vhodná a radostná příležitost, abychom se ohlédli na oněch uplynulých deset roků a uvědomili si, jak jsme je na naší fakultě vyplnili, abychom kriticky zhodnotili svou dosavadní práci na ní za tu dobu a ujasnili si své klady a nedostatky, a podle toho i cíle a způsob své další práce: tu si přejeme napříště mít pokud možno prostu dosavadních závad a co nejúspěšnější v prospěch nových kulturních ideálů naší socialisující se republiky. Mně připadl úkol, abych při této příležitosti na základě zpráv jednotlivých kateder nebo i vědeckých ústavů (seminářů) podal přehled a celkové zhodnocení naší vědecky výzkumné práce za uplynulé desetiletí. Mohu tak učinit jen v hlavních obrysech, jak je pochopitelné: vždyť tu jde o desetiletou práci v tolika různých vědních oborech, jejíž výsledky by mohl pronikavěji zhodnotit vždy jen příslušný odborník.

Po opětném otevření českých vysokých škol r. 1945 bylo třeba mnoho času věnovat novému budování seminářů (intaktní zůstal za okupace jen seminář germánský) a intenzivní činnosti pedagogické. Jen málokteré semináře mohly brzy po otevření zahájit činnost vědeckou, poněvadž dostávaly teprve s postupným uvolňováním dnešních fakultních budov potřebné místnosti a vybavení. U některých seminářů trvalo dosti dlouho takové provisorium, že nebylo možné ani instalovat knihovny nebo sbírky; jiné se několikrát stěhovaly. Některé semináře se zřizovaly zčásti nebo zcela nově teprve v průběhu několika roků po otevření fakulty (tak seminář klas. archeologie, dějin SSSR a lidových demokracií, estetiky, fonetiky, rusistiky, literární a divadelní vědy, filosofie po odloučení kabinetu marxismu-leninismu). Pedagogická a zkoušková činnost učitelů byla v prvních dvou až čtyřech letech velmi vyčerpávající, neboť sbor učitelský prožil popravami a úmrtími, mnozí učitelé přednášeli i obory, na které nebyli specialisováni, nebo byli činní na několika vysokých školách, a posluchačů i zkoušenců bylo, zvláště na některých oborech, velice mnoho. A po únoru 1948 přišly vysokoškolské reformy a reorganisace vysokých škol, kdy bylo vše v stálém přerodu, kdy přibývalo nových oborů, i takových, pro které nebylo zdostatek odborníků, a kdy se také zavedením studijních plánů pro jednotlivé ročníky proti dřívějšímu velice zvýšil počet přednášek. Bylo nutno vypracovávat přednášky nové, staré přepracovávat podle nových

osnov i podle vědeckého světového názoru. Pro některé obory přibýlo i dálkové studium. Celkové zatížení pedagogickými úvazky bylo velmi značné jak u profesorů a docentů, tak i u odborných asistentů a u asistentů pověřovaných cvičeními a systematickými přednáškami. Mimoto byla vědecky výzkumná činnost prováděna většinou individuálně a náhodně, bez náležitého plánování. Teprve zřízení kateder, zavedení vědeckých aspirantur a postupné ustalování poměrů v posledních dvou třech letech začalo vytvářet příznivější podmínky pro intenzivnější plánovanou činnost vědecky výzkumnou. Ale v nové době ji zneklidňují občas proskakující pověsti o chystaném zrušení naší fakulty anebo některých jejích vědních oborů a ohrožují ji vysoké pedagogické úvazky, redukce osobního vybavení seminářů mladými vědeckými pomocníky a pronikavé snížení dotace na vědecký výzkum.

Všecky tyto objektivní překážky vědecky výzkumné činnosti se větší nebo menší měrou uplatňují ve zprávách kateder nebo seminářů. U některých se otevřeně přiznává chabý celkem stav činnosti vědecky výzkumné v uplynulém desetiletí a případně se vysvětluje. Tak na př. filosofický seminář správně poukazuje na to, jakým zatížením ideologickým a organizačním trpěla katedra filosofie až do doby nepříliš dávné, kdy teprve bylo možno zahájit úspěšnější hledání cesty k vědecké filosofii, arci s nedostatečným personálním vybavením. Takřka z ničeho vznikla katedra rusistiky a literární vědy: bylo jí až r. 1949—1950 možno náležitě reorganizovat a postupně s mladými silami vybudovávat. Seminář pedagogický po odchodu akad. Čflupa nebyl a dosud není náležitě vybaven po stránce osobní, ačkoli úkolů s výzkumem vysokoškolské pedagogiky přibýlo. Více méně obdobné potíže se vyskytovaly také u jiných oborů (na př. u klas. archeologie, estetiky, fonetiky, romanistiky).

Tim potěšitelnější je, že se přes to přese všechno celkový souhrn vědecké práce vykonané v uplynulém desetiletí na naší fakultě jeví jako dobrý co do rozsahu i co do kvality. Velmi příznivý vliv mělo to, že se zřídily katedry a bylo v nich zavedeno účelně plánování vědecky výzkumné činnosti, a že byly vedle úkolů individuálních do plánů zařaděny také četné úkoly kolektivní, jež dávají mladším vědeckým pracovníkům, ba i vyspělejším studentům možnost vědecky růst. Katedry přestávají postupně být jen vnější jednotkou organizační, přestávají se převážně zabývat jen administrativou a věcmi pedagogickými a mění se pozvolna v pracovní vědecké ústavy. A tak se během několika posledních let projevuje v některých katedrách vědecky výzkumná činnost opravdu rozsáhlá. V čele tu jdou přirozeně ty katedry, jejichž semináře se mohly brzy po otevření fakulty pevně usadit a konsolidovat a které také měly a dosud mají — celkem právem, hledíme-li k významu a aktuálnosti jejich problematiky — personální i věcné vybavení mnohem lepší než jiné katedry. Je to především katedra bohemistiky s jejím výzkumem v oboru české gramatiky a moravských nářečí, jakož i české a slovenské literatury, a katedra historická s výzkumem českého diplomatáře, všeobecných dějin období feudalismu a kapitalismu a dějin lidových demokracií a východní Evropy se zvláštním přihlédnutím k nejnovějším dějinám SSSR a ČSR. Všechny tyto výzkumy už také přinesly velmi slibné dílčí výsledky. Obě tyto katedry utrpěly citelnou ztrátu úmrtím prof. Grunda, Kellnera a Holinky. Tim, že se tu poukazuje na úspěšnou rozsáhlou činnost těchto dvou kateder, nemají být odsunovány do pozadí jiné katedry, v kterých se také usilovně pracuje, jako je na př.

katedra psychologická, prehistorická, uměnovědná (zejména v oboru dějin hudby), katedra západní filologie (zvláště v anglistice a germanistice) a subkatedra etnografická anebo katedra slavistická, jejíž činnost si při jejich skrovných silách zaslouží plného uznání. Je jisté významné, že bylo značné procento úkolů v našich katedrách plánovaných pojato do státního resp. resortního plánu, a že se mnohé z jejich úkolů provádějí v součinnosti s významnými vědeckými institucemi, především s ústavu ČSAV a jejich pobočkami.

Jakýmsi měřítkem vědecké práce našich ústavů. (seminářů) a kateder je poměrně hojná činnost publikační, třeba to za dnešního nedostatku papíru není měřítko zcela výstižné. Jeví se to už ve svazcích fakultních spisů, které přes různé potíže v těchto deseti letech vyšly (v letech 1947—1953 bylo vydáno pět čísel). Fakulta se dále může čestně reprezentovat, dokonce i na foru mezinárodním, svým vědeckým časopisem (Sborník prací, vychází III. ročník). Mimoto vznikl na naší fakultě dosti značný počet děl, která už vyšla nebo v dohledné době vyjdou ve spisech ČSAV i jinde, a také četné příspěvky napsané do různých našich časopisů odborných. Kromě děl vydaných ve spisech fakultních publikovali v uplynulém desetiletí naši vědečtí pracovníci na čtyřicet samostatných vědeckých spisů. Do toho nejsou zahrnuty četné kritické edice s úvody a poznámkami, vědecká mluvnice cizích jazyků, jazykové učebnice, slovníky, skripta, překlady sovětských učebnic atd.: i mnohé takové publikace svědčí o intenzitě vědeckého ruchu v jednotlivých katedrách.

Některé z těchto publikací podávají ještě výsledky práce starší, leckde individualisticky zaměřené a neopřené o správný vědecký základ. Jest ovšem i v nich velmi mnoho cenného, pokud jde o bohatství faktů výzkumem zjištěných. Jisté však je významné, že z naší fakulty vycházejí už také práce opírající se o správný vědecký názor světový a prováděné metodou opravdu vědeckou, a že tyto nové práce mnohem více než dříve přihlížejí k aktuálnosti problémů. Jsou to většinou práce pocházející z pera mladších vědeckých pracovníků, což je jisté zjev významný pro budoucnost našeho vědeckého dorostu.

Bylo by možno uvést ještě leckteré jiné klady vědecké práce na naší fakultě v uplynulém desetiletí, jako je činnost redakční, úspěšná výzkumná spolupráce s praxí v některých oborech, popularisace vědeckých poznatků i do nejširších vrstev lidových a spolupráce se spisovateli a umělci výtvarnými i hudebními na cestě za novým uměním a za uměleckým povznesením lidu.

Celkový obraz vědeckého ruchu lze konečně doplnit ještě poukazem na to, že mají některé katedry významné vědecké styky se zahraničními vědeckými institucemi, zvláště v zemích lidově demokratických a v SSSR, že několik vynikajících vědců působících nebo působivších po osvobození na fakultě jsou členy ČSAV (3 akademici, 2 členové korespondenti), a že se několika našim vědeckým pracovníkům dostalo významných cen a vyznamenání.

Není tedy nikterak neradostný náš zpětný pohled na to, co jsme během desetiletí uplynulého od našeho osvobození přes všechny potíže vykonali pro vědu i pro její rozšíření mezi lid. Víme dobře, že ta naše práce má nedostatky, leckdy velké a četné. Přeorientování starších pracovníků, zatížených různými přežitky buržoasní vědy, na vědecký světový názor, na

správné vědecké metody a na požadavky nové, socialistické společnosti neděje se dost rychlým tempem a leckde vážně, i když většinou nechybí dobré vůle a snahy. Některé katedry otevřeně přiznávají další nedostatky, kterých si jsou jejich členové vědomi. Je to na př. poměrně značná roztržitost výzkumné činnosti, postrádající nějaké jednotné linie, jak se to také ukázalo na první celouniversitní konferenci vloni. Nevyužívá se vždy dostatečnou měrou kritiky a sebekritiky ve schůzích kateder, a zvláště se jeví potřebnou intenzivnější kritika a kontrola práce mladých začátečníků, a důslednější a otevřenější postup v tomto směru. Je zkrátka třeba co nejvíce zkvalitnit individuální i kolektivní vědeckou práci v katedrách.

Někde se také nevyužívá dostatečně nejnovějších vědeckých poznatků, což je ovšem v některých oborech značnou měrou zaviněno nedostatkem novější vědecké literatury, a to i sovětské a lidově demokratické; ale nebývá vždy plně využíváno ani přístupné vědecké literatury sovětské a literatury ze států lidově demokratických. Některé vědecky výzkumné plány zůstávají jen na papíře. Nerozvinula se ještě žádoucí měrou součinnost mezi jednotlivými katedrami.

Tyto i jiné nedostatky si uvědomujeme, když vzpomínáme výročí našeho osvobození Rudou armádou před deseti lety. A chováme dvě velká přání: aby se s dalším vývojem vytvořily na naší fakultě objektivní podmínky vědecké činnosti co nejpříznivější, a aby se nám v budoucnu co nejdříve podařilo zbavit našich nedostatků a přivést naši práci k žádoucí dokonalosti.